

Л.А. Чепелевська, А.А. Кранівіна (Київ)

ОСОБЛИВОСТІ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД ОКРЕМИХ ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»

Вивчено особливості смертності населення України від хвороб органів травлення в цілому по класу та за окремими нозологічними формами, залежно від статі, типу поселення, регіону.

Ключові слова: смертність, хвороби органів травлення, регіон.

Останніми роками відбулися зміни в структурі причин смерті населення України, зросла доля смертей від хвороб органів травлення, що призвело до переходу їх на четверте місце замість хвороб органів дихання, частка яких знизилась (переважно за рахунок поліпшення діагностики та лікування). Перші три місця в структурі причин смерті не змінилися: це хвороби системи кровообігу, новоутворення та зовнішні дії [1–7].

Мета роботи – виявити особливості смертності від окремих хвороб органів травлення в регіонах України.

Матеріали та методи

Робота виконана на підставі даних Державної служби статистики України про рівність смертності в регіонах, за типом поселення, статтю, окремими хворобами органів травлення, за 2011 р. Використано такі методи: системного підходу, демографічні, статистичні.

Результати дослідження та їх обговорення

Смертність від хвороб органів травлення зросла з 46,1 випадку смерті на 100 000 населення в 2001 р. до 76,7 – у 2009 р., далі знизилася до 58,7 в 2010 р. та 55,2 – в 2011 р., але ця величина була вищою за рівень 2001 р. на 27,3–19,7%, хоча в 2009 р. це перевищення становило 66,4%. У 2011 р. найвищий рівень смертності зафіксовано у Луганській (85,9 випадку смертності на 100 000 населення), Дніпропетровській (75,9), Донецькій (74,0) областях, найнижчий – у Чернівецькій (31,3), Тернопільській (33,4), Рівненській (33,8) (табл. 1).

Серед чоловіків смертність була майже в 2 рази вищою, ніж серед жінок, як у місті, так і на селі. Взагалі смертність від хвороб органів травлення була

вищою на 18,4% серед міського населення порівняно з сільським.

Серед окремих нозологічних форм у класі хвороб органів травлення найвищу питому вагу (71,2%) займали фіброз і цироз печінки (52,1%), алкогольна хвороба печінки (9,6%) і судинні ураження кишок (9,6%). Смертність від фіброзу і цирозу печінки була найвищою в Дніпропетровській (45,7 випадку смерті на 100 000 населення), Донецькій (41,5), Одеській (41,1), Луганській (38,9) областях та в м. Севастополі (34,9). Найнижчі показники спостерігалися в Запорізькій (15,1), Закарпатській (16,3), Львівській (18,9) областях (табл. 2). Смертність чоловіків від цієї хвороби була в 2,1 разу вищою за смертність жінок у цілому по Україні і також була вищою саме в тих же областях.

Смертність міського населення від фіброзу і цирозу печінки була вищою за смертність сільських мешканців на 18,2% (табл. 3). Тут також лідували Луганська, Дніпропетровська та Донецька області, мінімальні рівні смертності спостерігалися в західних областях. У містах смертність чоловіків перевищила таку серед жінок у 2,2 разу. В регіональному плані лідували ті ж самі області, як серед чоловіків, так і серед жінок. У селі смертність чоловіків перевищила таку серед жінок у 2,0 разу.

Від алкогольної хвороби печінки більш за все потерпали Луганська, Миколаївська та Закарпатська області (табл. 4). Рівень смертності чоловіків перевищив такий у жінок майже в 3,0 разу і був найвищим у Луганській області (25,7 випадку смерті на 100 000 чоловічого населення), що в 3,3 разу вище за рівень смертності чоловіків від цієї патології по Україні.

На селі смертність населення від алкогольної хвороби печінки на 25,5% була вищою, ніж у місті, у сіль-

Таблиця 1
Смертність населення України від хвороб органів травлення,
на 100 тис. населення, регіональний аспект

Територія	Міські поселення і сільська місцевість			Міські поселення			Сільська місцевість		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Україна	55,2	74,9	38,3	58,0	78,8	40,4	49,0	66,4	33,7
<i>Найвищий рівень смертності</i>									
Луганська	85,9	118,0	59,0	87,5	121,4	59,4	75,6	96,8	56,5
Дніпропетровська	75,9	103,7	52,4	77,3	106,5	52,9	68,8	90,2	49,8
Донецька	74,0	99,1	53,1	74,0	99,6	53,0	73,5	95,2	54,2
Одеська	70,1	87,8	54,5	65,1	81,1	51,1	80,1	101,0	61,3
Миколаївська	69,0	88,2	52,6	70,8	94,9	50,6	65,3	74,7	56,9
<i>Найнижчий рівень смертності</i>									
Чернівецька	31,3	44,3	19,8	43,2	58,2	30,2	22,6	34,4	12,0
Тернопільська	33,4	52,0	17,3	36,4	56,2	19,3	21,1	48,8	15,7
Рівненська	33,8	49,1	20,1	35,2	49,8	22,6	32,6	48,4	17,7
Івано-Франківська	36,4	53,4	21,2	37,8	53,8	23,7	35,3	53,0	19,4
Вінницька	37,7	57,1	21,2	38,3	57,7	21,6	37,2	56,5	20,9

Таблиця 2
Смертність населення України від окремих хвороб органів травлення,
на 100 тис. населення, регіональний аспект

Територія	Хвороби органів травлення						
	усього	фіброз і цироз печінки	судинні ураження кишок	гострий панкреатит	алкогольна хвороба печінки	виразка шлунка	виразка 12-палої кишки
Україна	55,2	28,8	5,3	3,9	5,1	1,9	1,9
<i>Найвищий рівень смертності</i>							
Луганська	85,9	38,9	8,3	3,7	16,2	1,8	1,4
Дніпропетровська	75,9	45,8	7,1	3,0	3,9	2,5	2,6
Донецька	74,0	41,5	6,2	4,7	4,7	2,5	3,5
Одеська	70,1	41,1	5,2	3,5	6,3	2,6	2,3
Миколаївська	69,0	30,3	7,5	2,2	11,8	2,4	1,9
<i>Найнижчий рівень смертності</i>							
Чернівецька	31,3	23,1	1,1	1,5	0,6	0,9	1,1
Тернопільська	33,4	22,5	2,4	3,7	0,7	0,6	1,0
Рівненська	33,8	19,8	1,9	2,8	2,8	0,6	0,8
Івано-Франківська	36,4	24,0	3,3	2,8	2,0	0,4	1,0
Вінницька	37,7	23,0	3,0	3,5	1,5	1,6	1,3

Таблиця 3

Смертність населення України від фіброзу і цирозу печінки,
на 100 тис. населення, регіональний аспект

Територія	Міські поселення і сільська місцевість			Міські поселення			Сільська місцевість		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Україна	28,8	40,3	18,9	30,2	42,6	19,6	25,8	35,3	17,3
<i>Найвищий рівень смертності</i>									
Дніпропетровська	45,8	64,5	30,0	47,1	66,9	30,5	39,1	52,6	27,1
Донецька	41,5	58,3	27,6	42,1	59,6	27,8	35,6	46,3	26,2
Одеська	41,1	52,8	30,7	36,6	47,6	27,1	50,0	63,3	38,1
Луганська	38,9	52,7	27,2	39,0	53,7	26,8	38,0	46,7	30,1
м. Севастополь	34,9	47,2	24,6	35,0	47,9	24,1	34,0	36,2	32,1
<i>Найнижчий рівень смертності</i>									
Запорізька	15,1	21,9	9,3	16,4	24,6	9,7	10,6	13,4	8,2
Закарпатська	16,3	16,9	15,8	20,0	23,3	17,1	14,1	13,2	15,0
Львівська	18,9	26,8	11,8	22,0	31,7	13,4	14,0	19,3	9,2
м. Київ	19,2	26,8	12,5	19,2	26,8	12,5	х	х	х
Рівненська	19,8	28,7	11,7	19,0	25,8	13,1	20,4	31,3	10,3

Таблиця 4

Смертність населення України від алкогольної хвороби печінки,
на 100 тис. населення, регіональний аспект

Територія	Міські поселення і сільська місцевість			Міські поселення			Сільська місцевість		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Україна	5,1	7,8	2,7	4,7	7,2	2,2	5,9	9,1	3,1
<i>Найвищий рівень смертності</i>									
Луганська	16,2	25,7	8,1	16,4	26,6	8,0	14,5	20,2	9,4
Миколаївська	11,8	16,3	7,9	9,4	14,0	5,5	16,8	21,0	13,0
Закарпатська	11,0	14,2	8,0	14,0	18,3	10,2	9,2	11,9	6,7
Хмельницька	8,2	12,4	4,5	6,7	8,6	5,1	9,9	17,2	3,7
Волинська	6,7	10,9	3,1	6,5	9,6	3,8	7,0	12,1	2,3
<i>Найнижчий рівень смертності</i>									
м. Севастополь	0,3	0,6	0,0	0,3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Чернівецька	0,6	1,2	0,0	0,5	1,1	0,0	0,6	1,2	0,0
Тернопільська	0,7	1,4	0,2	0,4	0,9	0,0	1,0	1,8	0,3
м. Київ	1,3	1,6	1,1	1,3	1,6	1,1	х	х	х
Харківська	1,4	2,1	0,8	1,2	2,3	0,3	2,2	1,6	2,3

Таблиця 5

Смертність населення України від судинних уражень кишок,
на 100 тис. населення, регіональний аспект

Територія	Міські поселення і сільська місцевість			Міські поселення			Сільська місцевість		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Україна	5,3	4,9	5,6	5,3	5,4	6,1	4,2	3,8	4,6
<i>Найвищий рівень смертності</i>									
м. Севастополь	8,9	8,1	9,7	9,0	8,6	9,2	5,5	0,01	16,0
Полтавська	8,6	8,5	8,6	7,4	8,0	6,9	10,4	9,4	11,3
Луганська	8,3	6,6	9,8	8,7	7,1	10,1	5,6	3,5	7,5
Кіровоградська	8,2	5,9	10,3	8,0	6,3	9,4	8,6	5,1	11,7
Миколаївська	7,5	7,9	7,1	8,1	9,1	7,4	6,0	5,5	6,5
<i>Найнижчий рівень смертності</i>									
Чернівецька	1,1	0,9	1,2	1,3	0,6	2,0	1,0	1,2	0,7
Рівненська	1,9	2,0	1,8	2,5	2,4	2,7	1,3	1,7	1,0
Тернопільська	2,4	2,4	2,4	2,5	3,6	1,6	2,3	1,4	3,1
Житомирська	2,9	2,6	3,2	3,4	2,9	3,8	2,2	2,0	2,4
Вінницька	3,0	2,8	3,2	3,2	2,9	3,4	2,8	2,7	2,9

ських чоловіків порівняно з міськими – на 26,4%. Смертність сільських чоловіків перевищила в 2,9 разу смертність жінок. До регіонів з найвищими рівнями смертності поряд з вказаними додалися Хмельницька область у чоловіків та Одеська – у жінок.

Найвищі рівні смертності від судинних уражень кишок спостерігалися в м. Севастополі, Полтавській, Луганській, Кіровоградській, Миколаївській областях, найнижчі – в західних областях (табл. 5). Смертність жінок від цієї патології була вищою, ніж серед чоловіків, як у містах, так і в селах – відповідно на 14,3%, 13,0% та 21,0%. Особливо значним було це перевищення в Кіровоградській (в 1,7 разу) та Луганській (в 1,5 разу) областях.

Висновки

1. Смертність населення України від хвороб органів травлення залишається на високому рівні, посідаючи четверту позицію у структурі причин смерті. Найвищі рівні смертності спостерігаються в Луганській, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Миколаївській областях.

2. Серед окремих хвороб органів травлення в структурі причин смерті від цього класу хвороб найвищу питому вагу (71%) становлять фіброз і цироз печінки, алкогольна хвороба печінки і судинні ураження кишок. Серед регіонів України найвищий рівень смертності від фіброзу і цирозу печінки відмічається в Дніпропетровській, Донецькій та Одеській областях.
3. Найвищі рівні смертності від алкогольної хвороби печінки виявлені в Луганській, Миколаївській та Закарпатській областях, а серед чоловіків у сільській місцевості – у Хмельницькій та Волинській областях.
4. Від судинних уражень кишок найбільше потерпають жінки, особливо в Кіровоградській та Луганській областях.

Перспективи подальших досліджень

У подальшому потребує вивчення ресурсне забезпечення системи охорони здоров'я у виявлених проблемних областях.

Список літератури

1. Герасименко Н. Ф. Сверхсмертность населения – главная демографическая проблема России в контексте европейских тенденций здоровья / Н. Ф. Герасименко // *Здравоохр. Рос. Федерации.* – 2009. – № 3. – С. 10–13.
2. *Населення України.* 2010. Демографічний щорічник. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – 442 с.
3. *Населення України.* 2011. Демографічний щорічник. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 442 с.
4. *Смертность* среди лиц трудоспособного возраста на нефтехимических производствах / А. А. Каримова [и др.] // *Здравоохр. Рос. Федерации.* – 2009. – № 4. – С. 46–48.
5. Султанаева З. М. Демографическая политика на региональном уровне / З. М. Султанаева // *Проблемы соц. гигиены, здравоохр. и истории медицины.* – 2011. – № 5. – С. 3–6.
6. *Телішевська М. Г.* Характеристика медико-демографічної ситуації в Україні / М. Г. Телішевська, М. С. Лобойко // *Управління охороною здоров'я.* – Львів, 2003. – С. 5–6.
7. Шепин О. П. Особенности динамики смертности населения Российской Федерации / О. П. Шепин, В. Б. Белов, В. О. Шепин // *Проблемы соц. гигиены, здравоохр. и истории медицины.* – 2006. – № 6. – С. 6–10.

Дата надходження рукопису до редакції: 07.02.2013 р.

Особенности смертности населения Украины от отдельных заболеваний органов пищеварения

Л.А. Чепелевская, А.А. Крапивина (Киев)

Изучены особенности смертности населения Украины от заболеваний органов пищеварения в целом по классу и по отдельным нозологическим формам, в зависимости от пола, типа поселения, региона.

Ключевые слова: смертность, заболевания органов пищеварения, регион.

Features of the Ukrainian population mortality from certain diseases of digestive system

L.A. Chepelevska, A.A. Krapivina (Kyiv)

Features of the Ukrainian population mortality from diseases of digestive system as a whole class and on separate nosological forms, depending on gender, type of settlement, region are studied.

Key words: mortality, diseases of the digestive system, region.